

ความสุข

ปทุมธานี

ความสุข

พุทธทาสภิกขุ

การบรรยาย ธรรมเทศนา ๒๕ พุทธศตวรรษ

แสดงที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร

วันที่แสดง ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๐๐

รหัส เอกสารจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ.

ธรรมเทศนา 25 พุทธศตวรรษ กัณฑ์ที่ 3 เรื่องโลก

สุขปาฏิภักขกถา "ความสุข" (18 พ.ค. 2500).

BIA3.4/1 ก่อ่ง 1 หน้า 187 - 200

ผู้พิมพ์ รุ่งนภา บุญสวน

ผู้ตรวจทาน ฝ่ายจดหมายเหตุ

ISBN 978-616-7574-67-7

พิมพ์ครั้งแรก สิงหาคม ๒๕๖๑ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย มูลนิธิจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด ๐ ๒๕๐๑ ๙๕๐๑

สมทบการผลิต ๑๐ บาท

ประสงค์รับหนังสือเพื่อใช้ในงานพิธีหรือเผยแพร่ในวาระต่างๆ ติดต่อที่

มูลนิธิจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนิคมรถไฟสาย ๒

แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ : ๐ ๒๙๓๖ ๒๔๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

โทรสาร : ๐ ๒๙๓๖ ๒๖๔๕

อีเมล : bookclub@bia.or.th

Facebook : [bookclub.bia](https://www.facebook.com/bookclub.bia)

www.bia.or.th

อรรถกถา กับ กรณีหนึ่งข้อ

ที่ใครจะรู้ว่า ต่างกันอย่างไร ลองแยกเล่มหนังสือ
ออกดู จะเห็นว่า มีอยู่สองเล่ม คือ ๑. ๓๓๓ ที่ใช้พิมพ์
กับตำรา หรืออุทฺตมฉบับที่ มีอยู่ในหนังสือเล่มนี้. ๒. ๓๓๓
ที่หนังสือ ย่อมหมายถึง ๓๓๓ ความรู้ ด้วยอาตมตมตม
๓๓๓ พร้อมทั้ง ๓๓๓ ๓๓๓ และ ~~๓๓๓~~ ^{๓๓๓} ๓๓๓ ในกรณี
หนังสือหนึ่ง, อยู่ใกล้ ท. ๓.

ส่วน ๓๓๓ อรรถกถา ย่อมไม่แปลเหมือนกัน ความรู้
นั้นให้แปล ที่เดียว, ส่วน ๓๓๓ ^{๓๓๓} หรือ ๓๓๓ ที่ใคร
ความรู้นั้น มัก ต้อง ขอคืน เช่นเดียวกับ ๓๓๓ ที่ ใคร
ให้ใคร แยกไปหลายพระที่วัด. ๓๓๓ เพราะด้วย
ต้อง ๓๓๓ ไปหลาย อีกหลายครั้ง! จนกระทั่งถึง ๓๓๓.

งาน อรรถกถา มัก ถูกแปลเป็นกรณีหนึ่งข้อไป.
ขอ จบ พิจารณา ดู ด้วยดี ทั้งสองเล่ม, จะ ได้ เห็น
กันดี, และ ร่วม ข้อ กัน ได้.

สารบัญ

การไม่เบียดเบียนกัน สรรวมระว่าง ในสิ่งที่มีชีวิตทั้งปวงเป็นความสุข	๘
การที่ทำลายความกำหนด ก้าวล่วงเสีย ซึ่งอำนาจแห่งกามทั้งปวงเสียได้นี้เป็นความสุข	๑๔
คนในโลกตกอยู่ใต้อำนาจของกามคุณไม่มีที่สิ้นสุด	๒๐
การถอนความยึดถือว่าตัวตนหรือของตน คือยอดของความสุข	๒๓
โทษอันร้ายกาจของความยึดถือตัวตน	๒๙
ความสุขที่ถอนตัวถอนตนออกมาเสียได้ เป็นความสะอาด สว่าง สงบใจถึงที่สุด	๓๖

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

อภัยปัชชัง สุขัง โลก ปาณะญเตสุ สัญญะโม
สุขา วิราคะตา โลก กามานัง สะมะติกกะโม
อัสสะมิมานัสสะ วินะโย เอตัง เว ประมะมัง สุขังติ
ธัมโม สักกัจจัง โสตัฟโพ-ติ

...

ณ บัดนี้ จะได้วิสาขนาพระธรรมเทศนาของพระผู้มี
พระภาคเจ้า เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธา
ความเชื่อ และวิริยะความพากเพียร ของท่านทั้งหลาย ที่เป็น
พุทธบริษัทให้เจริญอกงามก้าวหน้าในทางแห่งพระศาสนา
ของสมเด็จพระบรมศาสดา กว่าจะยุติลงด้วยเวลา

การไม่เบียดเบียนกัน สำรวมระวัง ในสิ่งที่มีชีวิตทั้งปวงเป็นความสุข

...

ธรรมเทศนาในวันนี้เป็นบุพพาปราถน์ สืบต่อจาก
ธรรมเทศนาในวันก่อน ซึ่งมีใจความว่า บุคคลผู้อยู่ในโลก
เต็มไปด้วยความประมาทมากขึ้น โดยเฉพาะในยุคที่มี
สิ่งยั่วยวนมากขึ้น จึงได้ตกอยู่ในวิสัยที่เป็นทาสของความ
สุขทางวัตถุ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ทำให้เกิดผล คือความที่ปั่น
ป่วนระส่ำระสาย มีความประมาทยิ่งขึ้นเท่าใดก็ยิ่งมีความ
ระส่ำระสายมากขึ้นเท่านั้น

เพราะฉะนั้นจำเป็นจะต้องมีข้อปฏิบัติกำจัดเสียซึ่ง
ความระส่ำระสาย คือทำลายความประมาทด้วยการประพฤติ
กระทำตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาซึ่งมีอยู่ ๓ ประการด้วย
กัน เป็นหลักใหญ่ ได้แก่ การไม่กระทำบาปทุกอย่าง การ
กระทำความดีให้เต็มพร้อม และการชำระจิตของตน
ให้หมดจด นี้เป็นหลักเป็นการทำความดับทุกข์โดยทั่วไป

เมื่อเราได้ทำการดับทุกข์ก็แปลว่า สิ่งที่เราเรียกว่าความสุขจะเกิดขึ้น ความสุขในที่นี้ เป็นชื่อของความไม่มีทุกข์ ความทุกข์หมดไปเท่าใด ก็เรียกว่ามีความสุขเกิดขึ้นแทนเท่านั้น

ท่านมีหลักเกณฑ์ที่จะพิจารณาในเรื่องของความสุขนี้ไว้เป็น ๓ อย่างด้วยกัน ดังที่ปรากฏในหัวข้อที่ยกขึ้นไว้ข้างต้นว่า *อภัยโทษมั่ง สุขัง โลเก* ฯลฯ เป็นอาทิ ซึ่งมีใจความว่า การไม่เบียดเบียนกัน สำรวมระวังในสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายนี้เป็นความสุขสถานหนึ่ง ความคลายกำหนดในสิ่งที่ตั้งแห่งความกำหนด ก้าวล่วงเสียซึ่งอำนาจแห่งกามทั้งปวงนี้เป็นความสุขสูงขึ้นมาอีกสถานหนึ่ง ความถอนความยึดถือว่าตัวว่าตน หรืออัสสมิเสียได้ นั้นเป็นยอดของความสุขทั้งหลาย ดังนี้

อธิบายความข้อนี้ว่า ความสุขในขั้นต่ำหรือทุกๆ ไปนั้น ท่านมุ่งถึงถึงความไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน บัดนี้ในโลกเรามีความเบียดเบียนซึ่งกันและกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง เห็นปรากฏชัดอยู่ มูลเหตุแห่งความเบียดเบียนก็คือ การที่ต่างฝ่ายต่างตกเป็นทาสของความสุขทางเนื้อทางหนัง แล้วแข่งขันแย่งชิงกันแสวงหาความสุขนั้นๆ หรือปัจจัยให้ได้มา

ถึงความสุขเป็นของตัวให้มากที่สุด จึงมีการกระทำที่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น คือจะแย่งความสุขนั้นมาเป็นของตัวให้มากที่สุด

โดยเฉพาะก็คือจะแย่งเอาวัตถุปัจจัยซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความสุขทางวัตถุนั้นมาเป็นของตัวให้มากที่สุด ให้ได้เปรียบผู้อื่นให้ได้มากที่สุด เมื่อต่างฝ่ายต่างรู้ทันก็มีการเบียดเบียนกัน เช่น ในระหว่างบุคคลที่จะลักจะขโมยกันก็เพราะต้องการความสุขทางวัตถุให้ได้อย่างใจ หาที่ไหนไม่ได้อย่างใจก็ขโมย จึงเบียดเบียนกันด้วยการขโมย แม้การทะเลาะวิวาทกัน ส่วนใหญ่ก็มาจากการที่ต่างฝ่ายต่างอยากได้ของอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งตรงกัน หรือว่าอีกคนหนึ่งเป็นศัตรูขัดขวางขัดคอ หรือได้เคยเป็นผู้ขัดขวางเคยฉกชิงประโยชน์ของเขาไป จึงได้อาฆาตปองร้ายและก็ทำลายชีวิตกัน ดังนี้ เป็นต้น

แม้การเบียดเบียนในระหว่างหมู่คณะ ยกกันเป็นหมู่เป็นพวก เบียดเบียนกันก็เพราะอาศัยความต้องการความสุขในทางวัตถุ แม้จะรบกันในระหว่างประเทศต่อประเทศก็เพราะต้องการวัตถุปัจจัยที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกทางวัตถุ ไม่เคยมีใครรบราฆ่าฟันกันเพราะแย่งชิงธรรมะแก่กันและกัน หรือว่าจะแย่งชิงกันไปนิพพานแล้วต้องรอตีกัน

ดังนั้นไม่เคยมีเลย

เพราะว่าธรรมชาติหรือสิ่งเหล่านั้น ไม่เป็นที่ตั้งแห่งการ
ลุ่มหลงและแย่งชิง ส่วนรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เหล่านี้เป็น
ที่ตั้งแห่งความลุ่มหลง กระทำให้มีนเมาเมิดหน้ามัวตาแล้วก็
เบียดเบียนกันแย่งชิงกัน ทำลายล้างกัน เป็นสงครามระหว่าง
ประเทศชาติหรือหลายๆ ประเทศรวมกัน แบ่งกันเป็นครึ่งโลก
แล้วก็รบกัน มีมูลจากการหวังที่จะเป็นใหญ่เป็นโตเหนือคนอื่น
อื่น แล้วรวบรวมเอาวัตถุปัจจัยสำหรับความสุขทางวัตถุนั้น
เป็นของตนเท่านั้นเอง ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น

เพราะฉะนั้นโลกที่ลุ่มหลงด้วยความสุขทางวัตถุ จึง
เต็มไปด้วยการเบียดเบียนทางตรงและทางอ้อม เบียดเบียน
ตรงๆ ก็คือยกพวกเข้าประหัตประหารกัน โดยวิธีต่างๆ นานา
ที่เป็นทางอ้อมก็คือ ทำลายล้างกันอย่างเงียบๆ ไม่ให้รู้สึกตัว
ดำเนินนโยบายทางการเมือง ทางการค้า หรือทางการอื่นๆ
ที่จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งร่อยหรอ ทร์ดูโตรมไปโดยไม่รู้รู้สึกตัว นี้
เรียกว่าสงครามโดยอ้อม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สงคราม
เย็นก็ตาม

ทั้งสองประเภทนี้ ล้วนแต่เป็นการทำให้เดือดร้อน

ระส่ำระสาย ทำให้ชาวโลกอยู่ด้วยความกลัว ความสะดุ้ง
ความหวาดเสียวตลอดเวลา เป็นห่วงวิตกกังวลถึงความตาย
อันจะตกลงมาเมื่อไรก็ไม่ทราบ แต่ก็มี ความวิตกกังวลกันอยู่
ทั่วไป ทำให้จิตใจปราศจากความสงบ

เพราะฉะนั้น การเบียดเบียนกันจึงเป็นความทุกข์
การไม่เบียดเบียนกันมีความสำรวมระวังในระหว่างสิ่งที่มี
ชีวิตทั้งหลายไม่ให้กระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน จึงเป็นความ
สงบสุข แต่ข้อนี้ก็มิมีมูล ข้อนี้ก็มิมีทางที่จะสำเร็จได้ด้วยการถอน
ตนออกมาจากการเป็นทาสของความสุขทางเนื้อทางหนัง
ดังกล่าวมาแล้วนั่นเอง แต่แม้ยังจะถอนตนออกมาจากการ
เป็นทาสของความสุขทางเนื้อทางหนังไม่ได้ ก็ต้องพยายาม
อย่างยิ่งที่จะบังคับตนเองให้มากที่สุด อย่าให้ลุล่วงละเมิด
ศีลธรรมต่างๆ ข้อนี้หมายความว่า แม้เราจะยังมีกิเลส จะ
ยังละกิเลสไม่ได้ ก็อย่าปล่อยตามอำนาจของกิเลส เราจะ
ต้องบังคับกิเลส แผลดเผากิเลส อย่าให้กิเลสแผลดเผาเรา

เมื่อนั้นแหละจึงจะมีการสำรวมระวังตนไม่ให้กระทบ
กระทั่งในบุคคลอื่นได้ แม้ว่าจะมีความปรารถนาในความ
สุขทางวัตถุ ก็ควบคุมตนให้ประพฤติปฏิบัติ แสวงหาแต่ใน

ทำนองคลองธรรม เคารพซึ่งกันและกันในสิทธิ ไม่ล่วงละเมิด
ก้าวก่ายกัน ก็พอจะอยู่กันได้เป็นผาสุก นี่เรียกว่าเป็นความ
สงบสุขทั่วๆ ไปเป็นส่วนรวมและขั้นต้นๆ ต่ำๆ ซึ่งปรารถนา
และต้องการกันทั้งนั้น ไม่ว่าจะหมู่บ้านใด ตำบลใด เมืองไหน
ประเทศไหน หรือในโลกนี้ หรือในโลกไหนก็ตาม ล้วนแต่
ต้องการความไม่เบียดเบียนเป็นมูลฐานในขั้นต้นก่อน ท่าน
จึงได้กล่าวในข้อต้นว่า การไม่เบียดเบียนกัน สำรวมระวังใน
สิ่งที่มีชีวิตทั้งปวงเป็นความสุข

...

การไม่เบียดเบียนกัน
สำรวมระวังในสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย
เป็นความสุข

...

การที่ทำลายความกำหนัด ก้าวล่วงเสียซึ่งอำนาจแห่งกามทั้งปวง เสียได้นี้เป็นความสุข

...

แต่นี้ก็เป็นเพียงพื้นฐานและทำได้โดยยาก ถ้าหากว่ายังมีกิเลส ฉะนั้นท่านจึงได้กล่าวเขยิบขึ้นไปชั้นหนึ่งถึงข้อที่ว่า **วิราคะตา โลก กามานัง สะมะติกกะโม คือ การที่ทำลายความกำหนัด ก้าวล่วงเสียซึ่งอำนาจแห่งกามทั้งปวงเสียได้นี้เป็นความสุข ; ความคลายกำหนัด หมายถึง การที่มีจิตใจไม่ลุ่มหลงในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความลุ่มหลง, การก้าวล่วงอำนาจของกามทั้งหลายเสีย หมายความว่า กามารมณ์ทุกชนิดไม่ว่าทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายก็ตาม ล้วนแต่มีอำนาจที่จะชักจูงบุคคลให้เป็นไปตามอำนาจของมัน**

ขอให้พิจารณาดูที่คนเราในโลกนี้ที่ได้ทำสิ่งต่างๆ อย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยจนตลอดชีวิตนั่นเพราะอะไร ส่วนใหญ่ก็เพราะสิ่งที่เรียกว่ากามคุณ คือความสุข

สนุกสนานทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ได้กิน
ได้อยู่ได้ใช้ตามความต้องการของกิเลสตัณหา แม้ที่ทำบุญก็จะ
ไปสวรรค์ ก็เพื่อกามคุณในสวรรค์นั่นเอง เพราะฉะนั้นจึงถือ
เป็นหลักโดยทั่วๆ ไปว่า ความอยากของมนุษย์นั้นเป็นไปใน
ทางกามคุณอย่างต่ำ อย่างหยابก็มี อย่างกลางก็มี อย่างสูง
อย่างละเอียดประณีตก็มี แต่แล้วก็ยังคงเรียกว่ากามคุณเสมอ
กัน คือสิ่งที่เป็นไปตามใคร่ของกิเลสตัณหา ทางตา ทางจมูก
ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ นั่นเอง

เราพิจารณาดูแล้วจะเห็นอำนาจอันร้ายกาจ
ของสิ่งที่เรียกว่า กามคุณ ข้อที่สัตว์หรือบุคคลตรากตรำ ทน
แดด ทนฝน ทนต่างๆ นานา ก็เพื่อให้ได้มาของสิ่งที่ตน
อยาก ส่วนใหญ่ที่สุดนั้นให้ได้ตามความอยากของกิเลส
ตัณหา ยิ่งกว่าที่จะให้รอดตาย เพราะว่าถ้าต้องการแต่
เพียงให้รอดตายก็ไม่จำเป็นจะต้องทำให้มากอย่างนี้ แต่
ที่ต้องการให้สวย ให้งาม ให้สนุกสนาน ให้เพลิดเพลิน
ให้มีมากไม่มีที่สิ้นสุด มีไว้บริโภคตนเองด้วยตนเอง
ไม่พอแล้ว ก็ยังมีสำหรับจะไว้รอดคนอื่นได้สบายใจเพราะว่า
มีอะไรมากกว่าคนอื่น เหนือคนอื่น

ความอร่อยในทางใจเช่นนี้ ก็รวมเรียกว่า กามคุณ ชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน แต่เป็นชั้นละเอียด จึงเป็นการเห็นได้ว่า เมื่ออำนาจของกามคุณอย่างใดอย่างหนึ่งครอบงำแล้ว สัตว์ทั้งหลายที่ลืมหูลืมตาย ลืมความกลัวตาย ลืมทุกข์ สิ่งทุกข์ๆ อย่าง ไม่กลัวทุกข์ สิ่งทุกข์ๆ อย่าง กล้าทำเพื่อให้ได้มาซึ่ง กามคุณ ที่ตนปรารถนานี้เรียกว่า **อำนาจของกามคุณ ทำให้คนทนทุกข์ทรมานอยู่ในโลกนี้ ทำให้คนเวียนว่ายต่อไปในโลกอื่นเพื่อแสวงหาซึ่งกามคุณนั้นๆ** ในโลกที่เรียกว่า กามาวจร เป็นมนุษย์ต่างๆ ชนิด เป็นเทวดาต่างๆ ชนิด ก็ล้วนแต่ตกอยู่ในวิสัยของการที่ต้องเป็นไปตามอำนาจของกามคุณด้วยกันทั้งนั้น

เพราะฉะนั้นจึงเอาตัวเป็นของตัวไม่ได้ ยังคงมีตัวเป็นของกิเลสตัณหา ยังเร่าร้อนอยู่ตามเดิม ท่านจึงบัญญัติการปฏิบัติในขั้นนี้ว่า ให้ก้าวล่วงอำนาจครอบงำของกามคุณเสีย มีจิตเปื้อนหายคลายกำหนดในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดเสีย ก็จะได้รับความสุขให้สูงขึ้นมาจากความสุขอันดับแรก ความสุขอันดับแรกเป็นความสุขที่เกิดจากการไม่เบียดเบียนกันเท่านั้น แต่แล้วใจก็ยังร้อนถูกแผดเผาไป

ด้วยความกำหนด เป็นต้น ไม่มีใครเบียดเบียนก็จริงแต่
กิเลสข้างในเบียดเบียน ร้ายหรือร้อนยิ่งไปกว่าคนข้างนอก
เบียดเบียน

ท่านจึงสอนให้มีการดับทุกข์ภายในขั้นนี้ คือเอาชนะ
ความกำหนด หรืออำนาจของกามคุณเสียให้ได้ก็จะเป็นผู้สงบ
เย็นได้ขั้นหนึ่ง นี้เรียกว่าเป็นความสุขที่สูงขึ้นมาจากความสุข
ที่ได้มาจากการไม่เบียดเบียนกัน เป็นความสุขที่เราทำแต่เรา
เพื่อไม่ให้เราเบียดเบียนตัวเราเอง

ถ้าเราปล่อยให้กิจนี้หนักไปในสิ่งที่เป็นที่ตั้งของความ
กำหนดแล้ว นั่นก็คือ การจุดไฟเผาตัวเอง หรือการเบียดเบียน
ตนเองให้เราร้อนทั้งในเวลาหลับและในเวลาตื่น เวลาตื่นก็
เราร้อนกระวนกระวายด้วยความอยาก เวลาหลับก็ยังฝัน
ร้ายยังระส่ำระสาย ไม่มีความหลับที่สนิท จึงเรียกว่า เป็นการ
เบียดเบียนตนเอง ผิดจากการเบียดเบียนข้อแรกซึ่งคนอื่นมา
เบียดเบียน ไม่มีใครคนไหนมาเบียดเบียน ตนก็ยังเบียดเบียน
ตนเองด้วยกิเลสตัณหาของตนเองอยู่ดังนี้ ก็หาเรียกว่า เป็นผู้
มีความสุขได้ไม

ในทางพระศาสนาจึงสอนให้ปฏิบัติเพื่อหยุดการ

เบียดเบียนตนเสียอีกต่อหนึ่ง ซึ่งได้แก่ความสุขในขั้นนี้ แต่เราจะเห็นได้ว่า ในโลกนี้มีคนกลัวความร้อนหรือความทุกข์ชนิดนี้กันน้อยเกินไป กลับกล้าในทางที่จะเผาตัวเองหรือสูมตัวเองให้เราร้อนไปเสียอีก เทียบเร่หาหมกมุ่น เพื่อจะให้ได้ความกำหนดในสิ่งที่ตั้งแห่งการกำหนด คำว่าราคะหรือความกำหนัดนี้เป็นภาษาบาลี มีความหมายมากไปกว่าความหมายในภาษาไทย

ความหมายในภาษาไทยเรา ถ้าพูดถึงความกำหนัดก็หมายแต่ในทางกามารมณ์ ในทางโงฐฐัพพะ แต่คำว่า ราคะ หรือ ระชะ ในภาษาบาลีนั้น หมายถึงในทางปฏิบัติ ในทางจิตใจต่างๆ ไป แม้ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์โดยตรง แม้ที่สุดแต่ความรักใคร่อาลัยในสมบัติพัสถาน ในแก้วแหวนเงินทอง ในสิ่งของที่ตนรักใคร่พอใจ แม้ที่สุดแต่หลงใหลในชื่อเสียงเกียรติยศบริวาร มีจิตใจฝึ้งแนบแน่นถอนไม่ได้อยู่ดังนี้แล้ว ก็เรียกว่าความกำหนัดด้วยกันทั้งนั้น **เมื่อมีจิตใจติดแน่นในสิ่งใด ความทุกข์ก็เกิดขึ้นในสิ่งนั้น เพราะสิ่งนั้นจะต้องเปลี่ยนแปลงไป** เช่นว่ามีกำหนดจิตใจในเครื่องประดับหรือเพชรพลอย เป็นต้น ครั้นสิ่งนั้นสูญหายไปคนเราก็เราร้อน

ถ้ามีความกำหนดในเพชรพลอยนั้นมากก็ถึงกับจะขาดใจตาย
ดังนี้ เป็นต้น

...

ความคลายกำหนดในสิ่งที่ตั้งแห่งความกำหนด
ก้าวล่วงเสียซึ่งอำนาจแห่งกามทั้งปวงนี้
เป็นความสุขสูงขึ้นไปอีกสถานหนึ่ง

...

คนในโลกตกอยู่ใต้อำนาจของกามคุณ ไม่มีที่สิ้นสุด

...

ความกำหนัดในทางภาษาบาลีจึงมีใจความกว้าง หมายถึง ความมีจิตใจแนบแน่นถอนไม่ได้ในสิ่งต่างๆ ที่ตนพอใจ เพราะฉะนั้นผู้ที่จะปฏิบัติจึงจำเป็นที่จะต้องถอนจิตใจ ออกจากสิ่งที่จิตใจหลงติด จะเป็นสมบัติพัสถานแก้วแหวนเงินทอง หรือจะเป็นยศศักดิ์บริวาร กับสังขารอันเป็นที่รัก เหล่าใดเหล่าหนึ่งก็ตาม พึงถอนความติดแน่นออกมาเสีย เป็นผู้ก้าวล่วงอำนาจของความติดแน่นนั้นเสีย ไม่มีอะไรเป็นที่ตั้งแห่งความหลงใหลกำหนัดอีกต่อไป จิตใจก็จะมีความสุขสูงขึ้นมากอีกชั้นหนึ่งโดยแน่นอน

แต่พอเราพิจารณาดูคนในโลกในสมัยนี้ จะเห็นว่า เขายังฝังใจให้กำหนัดติดแน่นในสิ่งต่างๆ เขาฝังใจอยู่แต่ที่จะได้ความสุขทางวัตถุ หรือปัจจัยเกื้อกูลความสุขทางวัตถุไม่มีสร้าง ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ขึ้นมาให้มากสำหรับให้จิตใจมัวเมา

หลงใหล ในทางประดับตกแต่งร่างกายก็ประดิษฐ์ประดอย
กันขึ้นมาอย่างไม่สิ้นสุด ในการกินการบริโภคก็ประดิษฐ์สิ่ง
ต่างๆ ขึ้นมา อย่าให้รู้จักเบื่อในการเล่นเพื่อความสนุกสนาน
เพลิดเพลิน ในการดู ในการฟัง และการเป็นอยู่อย่างอื่นๆ
ก็ยังประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ขึ้นมา ไปเป็นเครื่องจับจิตใจฝังแน่น
ขึ้นไป ไม่มีที่สิ้นสุด

คนในโลกจึงตกอยู่ใต้อำนาจของกามคุณไม่มีที่
สิ้นสุด คือยิ่งกว่าที่ตนจะรู้สึกได้ ไม่มีเวลาอึด ไม่มีเวลาเบื่อ
ไม่มีเวลาหน่าย ไม่มีเวลาที่จะพินิจพิจารณา ให้เห็นเป็น
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาของสิ่งใดเลย ก็แต่มีเวลาจะประกอบ
ความสนุกสนานเอร็ดอร่อยทางเนื้อทางหนังที่เกิดขึ้นจาก
สิ่งเหล่านั้น ที่ตนติดใจหลงใหลผูกพันอยู่ตลอดเวลา เหนียว
แน่นแนบสนิทอยู่กับสิ่งเหล่านั้น แล้วจะมีโอกาสปลีกตัว
ออกมาได้อย่างไร จะมีจิตใจที่เป็นจิตใจบริสุทธิ์ หรือว่าจะมี
จิตใจที่เป็นอิสระ เพียงแต่จะมาพิจารณาให้เห็นความจริงว่า
สิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังนี้ ก็ไม่มีเสียแล้ว

เหมือนกับคนเมาเหล้าตลอดเวลา ย่อมไม่มีขณะใด
เลยที่จะรู้สึกสำนึกตัวว่าตนเมา เห็นเป็นตนไม่เมาไปได้เสมอ

ผู้ที่มึนเมาในกามคุณในโลกนี้ก็เป็นอย่างเดียวกัน ย่อมไม่มี
แม้แต่ขณะเดียวที่จะรู้สึกว่าการกำลังมึนเมาในกามคุณใน
โลกนี้ เพราะฉะนั้นจึงกล้าเสี่ยงชีวิต กล้าสละชีวิต กล้ากระทำ
ทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อให้ได้มาในสิ่งนั้น โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะ
ผิดจะถูกละอย่างไร จึงได้ตั้งหน้าตั้งตาแสวงหาเครื่องมือที่จะ
ทำลายล้างศัตรูซึ่งแข่งขันในการแสวงหากามคุณด้วยกัน เลย
มีความทุกข์สองซ้อน

ตัวเองก็ทุกข์ในภายในเพราะกิเลสตัณหาที่ตน
สร้างขึ้น เผลอตัวเองนี้ประการหนึ่งแล้ว แต่ก็ยังมีความ
ทุกข์ความร้อนที่ต้องเบียดเบียนแข่งขันแย่งชิงกันใน
ระหว่างผู้อื่นอีกต่อหนึ่ง จึงเป็นความระส่ำระสาย เป็น
โลกที่เต็มไปด้วยความกระวนกระวาย เป็นปัญหาที่
พวกเราทั้งหลายจะต้องช่วยกันขบคิดเพื่อขจัดปิดเป่า
ให้สูญสิ้นไป แต่คำตอบก็มีอยู่ง่ายๆ ดังที่ได้กล่าวมา
แล้วตามพุทธภาษิตที่ว่า เป็นผู้ที่ทำตนให้ก้าวล่วงเสีย
ซึ่งอำนาจของกามคุณเท่านั้น ก็จะกำจัดปัญหาความเดือด
ร้อนความยุ่งยากข้อนี้ ให้สูญสิ้นไปได้โดยไม่ต้องสงสัยเลย

การถอนความยึดถือว่าตัวตน หรือของตนคือยอดของความสุข

...

ที่นี้มีปัญหาที่จะต้องพิจารณากันต่อไป ก็ได้แก่ความสุขหรือความดับทุกข์ในชั้นสูง ที่สูงขึ้นไปอีก ท่านทั้งหลายที่ไม่เคยสดับ ไม่เคยศึกษามาแต่กาลก่อน จำเป็นที่จะต้องฟังให้ดี พินิจพิจารณาให้ดี เพราะว่าความสุขในชั้นที่สามนี้เป็นยอดของความสุข ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า *เอตังเว ประมะมัง สุขัง* นั่นเป็นยอดแห่งความสุขவேย จะเป็นยอดแห่งความสุขอย่างไร ก็จำเป็นที่จะต้องพิจารณาแต่ต้นว่าความสุขชั้นแรกที่สุดนั้น คือความไม่เบียดเบียนกัน ความสุขชั้นที่สูงขึ้นมาคือความสุขชั้นที่สองนั้น คือความชนะกามคุณเสียได้

แต่บัดนี้ชนะกามคุณได้แล้ว ยังมีความทุกข์อะไรอยู่อีกเล่า? ความทุกข์ในชั้นนี้ละเอียดที่สุด ความดับทุกข์ในชั้นนี้ก็ละเอียดที่สุด จำเป็นที่ต้องยกตัวอย่างเป็นบุคลาธิษฐานคือว่า ตามธรรมดาสัตว์ทั้งหลายไม่เบียดเบียนกันแล้ว เป็นผู้

ก้าวล่วงกามคุณเสียได้แล้ว ก็อยู่ในฐานะที่เราเรียกกันว่าเป็นพรหม พรหมทั้งหลายไม่ได้อยู่ใต้อำนาจของกามคุณต่อไปอีกเลย แต่ว่าพวกพรหมทั้งหลายเหล่านั้นยังเดือดร้อนอยู่ด้วยอะไรเล่า?

ข้อนี้ก็เห็นได้ง่ายๆ ไม่ยาก ว่าแม้พวกพรหมทั้งหลายไม่เบียดเบียนกัน ไม่เดือดร้อนด้วยกามคุณเลย แต่ก็ยังเดือดร้อนด้วยปัญหาในข้อที่ว่าตนจะต้องเกิด จะต้องแก่ จะต้องเจ็บ จะต้องตาย ตนยังมีทิฐฐิความเห็นผิดอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ยังมีเดือดร้อนด้วยความเห็นผิดนั้นๆ ยังมีความสงสัย นานาประการ ยังมีความโง่ ความหลงหรืออวิชชาบางอย่างเหลืออยู่มากมาย จนไม่รู้จะกำจัดความทุกข์ที่เกิดจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ไม่สามารถจะบำบัดความหนักอกหนักใจที่เกิดมาจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย

พวกพรหมทั้งหลายก็มีความทุกข์ ความหนักอกหนักใจในเรื่องนี้ นี่จึงเห็นได้ว่า แม้จะเป็นผู้ที่ชนะกามได้แล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาข้อสุดท้าย คือ ความยึดถือตัวตนว่าเป็นตัวตนหรือของตนเหลืออยู่ จะต้องแบกตัวตนในฐานะเป็นสิ่ง

ที่ให้อึดถือ หวงแหน ปลอ่ยตัวตน เมื่อความรู้สึกว่ามีตัวตน ก็มี
ตนเกิด ตนแก่ ตนเจ็บ ตนตาย เมื่อตนไม่อยากตาย ตนก็เป็น
ทุกข์ พวกพรหมจึงมีความทุกข์ในข้อนี้ไม่แพ้พวกเราเลย กับ
การธรรมดาที่อยู่ในวิสัยของกาม ไม่อยากตายเพราะไม่อยาก
จะพรากจากกามนี้ก็อย่างหนึ่ง

แต่โดยทั่วๆ ไปก็กลัวตาย แต่กลัวตายก็เพราะกลัวว่า
จะพลัดพรากจากกาม พวกพรหมไม่มีความอาลัยในกาม แต่
ก็ยังกลัวตายเพราะกลัวจะสูญเสียตัวตนไป ไม่อยากสูญเสีย
ตัวตนก็ต้องเป็นทุกข์ ต้องดิ้นรน จึงมีความทุกข์อยู่กับความ
เกิดแก่เจ็บตาย เกี่ยวกับจะต้องจุดหรือจะต้องตาย แม้ที่ยังมี
ชีวิตอยู่ก็ลำบากเดือดร้อนด้วยปัญหาที่ว่า มันจะเป็นอย่างไร
กันแน่ในอนาคต มีปัญหาต่างๆ ต้องมาทูลถามพระพุทธเจ้า
มากมายไม่น้อยกว่าสัตว์เหล่าอื่น

นี่เป็นตัวอย่างที่จะชี้ให้เห็นได้ว่า แม้เราจะไม่เบียด
เบียนกันแล้ว แม้เราจะไม่ลุ่มหลงในกามแล้ว แต่เราก็น่าจะมี
ความทุกข์ชั้นสูงคือการที่เรายึดถือตัวตน จึงมีหลักที่จะต้อง
ปฏิบัติขั้นสุดท้าย ในการที่จะถอนความยึดถือว่าตัวตนเสีย
ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกว่า **อัสมีมานัสสะ วินะโย คือ**

การนำออกเสียโดยสิ้นเชิง ซึ่งความยึดถือว่าเรามีเราเป็น
นี่เป็นการทำลายอวิชชาขั้นสุดท้าย ขั้นสูงสุด ทำลายอวิชชา
ที่ไม่รู้แล้ว โดยอุปาทานหลงใหลยึดถือสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะ
ก็คือ ยึดถือว่าตัวว่าตน ของๆ ตน

เมื่อทำลายอวิชชาขั้นนี้เสียได้แล้ว หมดอุปาทานโดย
ประการทั้งปวงแล้ว ไม่มีความรู้สึกว่าตัวตนหรือของตนแล้ว
ลองคิดดูเถิดว่าจะเบาจะสบายสักเพียงไร คนเรายังหนักอึ้ง
เหมือนกับแบกภูเขาวัวตั้งหลายๆ ลูก ก็เพราะความยึดถือ
ว่าตัวตนหรือของตนนั่นเอง ถ้าหมดความยึดถือภายในว่า
ตัวตนเสียแล้ว ก็ไม่มีอะไรเป็นเครื่องแบกเครื่องหาบหาม
เครื่องเทิดเครื่องทูน มันจึงเบาด้วยประการทั้งปวง ไม่มี
อะไรที่น่าต้องวิตกกังวล หวาดระแวงอีกต่อไป จึงถึงยอด
ของความสุข ที่เรียกว่า ประระมัง สุขัง

ผู้ใดได้พิจารณาไปตามลำดับ นับตั้งแต่ความสุขที่เกิด
มาจากความไม่เบียดเบียน ด้วยความสุขที่เกิดมาจากการละ
กามคุณเสียได้ ย่อมจะเข้าใจความสุขที่ขั้นนี้ได้ไม่มากก็น้อย
โดยต้องอาศัยพินิจพิจารณาให้แยบคายสืบต่อไป เพราะ
เป็นเรื่องที่ละเอียดสุขุม แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าเองก็ยังมีตรัส

ว่าเป็นเรื่องทีละเอียดสุขุมยิ่งนัก เพราะทำไมเราจึงจะเข้าใจ
กันง่าย ๆ ได้เล่า? เพราะฉะนั้นจำเป็นที่จะต้องเสียสละอุทิศ
เวลาในการศึกษาพินิจพิจารณาให้เข้าใจถึงสิ่งที่เป็นยอดของ
พระพุทธศาสนาเรา นี่แหละคือใจความสำคัญของพระพุทธ
ศาสนา หรือเป็นตัวของพระพุทธศาสนาที่แท้จริง

การสอนไม่ให้เบียดเบียนกันนั้นศาสนาไหนก็สอน
ไม่ว่าศาสนาไหนในโลกล้วนแต่สอนการไม่เบียดเบียนกันทั้ง
นั้น ไม่ผิดแปลกแตกต่างกันเลย ส่วนการสอนให้ละกามคุณ
เสีย นั้น ศาสนาอื่นก็มีสอน มีสอนอยู่ก่อนพุทธศาสนาเสียด้วย
เข้าไป จึงไม่สู้แปลก แต่ครั้นมาถึงการละเสียซึ่งตัวตน คือการ
ทำความเข้าใจให้ถูกต้อง มองเห็นความไม่มีตัวตนของตน ที่
เรียกว่า นำอัสมิมานะออกเสียได้นี่แหละ มีแต่ในพระพุทธ
ศาสนาเราเท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า การถอนตัว
ถอนตนออกมาเสียให้ได้ให้หมดนี่แหละ คือพระพุทธ
ศาสนาที่แท้จริง

พุทธบริษัทเราเป็นอุบาสกเป็นอุบาสิกาที่ถูกต้อง เป็น
ภิกษุภิกษุณีที่ถูกต้อง ย่อมไม่ทำการเบียดเบียนผู้อื่นอยู่แล้ว
ย่อมไม่ลุ่มหลงในกามอยู่แล้ว แต่ในที่สุดก็ยังคงมีปัญหาใน

การที่จะดับความยึดถือว่าตัวตนเสียให้ได้นี่เอง เป็นสิ่งที่เห็น
ได้ยาก เป็นสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตาตามธรรมดาไม่ได้ จะต้อง
ใช้การพิจารณาให้แยบคายโดยประการทั้งปวงแต่อย่าง
เดียว จึงตกเป็นหน้าที่อันหนึ่งซึ่งเราจะต้องอธิษฐานจิต ใน
การที่จะศึกษาและปฏิบัติให้ลุ่มลึกให้ถึงในโอกาสต่อไป เพื่อให้ได้
เราได้รับสิ่งที่ประเสริฐสุด ซึ่งเป็นตัวพระพุทธศาสนาของเรา

...

ความถอนความยึดถือ
ว่าตัวว่าตนหรืออัสสมิเสียได้
นั่นเป็นยอดของความสุขทั้งหลาย

...

โทษอันร้ายกาจของความยึดถือตัวตน

...

เพราะฉะนั้น เราควรจะตัดปัญหาในการดับความทุกข์ เบื้องต้นนั้นเสียให้เด็ดขาดไปโดยเร็ว อย่าไปมัวเบียดเบียน ผู้อื่นเลย อย่าไปมัวสุมเผาตัวเองให้เดือดร้อนด้วยความอยาก ความปรารถนาไม่มีที่สิ้นสุดเลย จะได้มีโอกาสมีเวลาหันมา พินิจพิจารณา ในการที่จะถ่ายทอดตัวตนของตนออกเสีย ให้ได้ ตัวตนนี้ คือการยึดถือซึ่งเป็นเหตุให้มีความรู้สึกว่าเป็นเรา หรือถ้าพูดอย่างธรรมดาก็คือตัวกู การที่เราไม่ยอมซึ่งกันและกัน อันมีมูลมาจากการยึดถือตัวตนนี้เอง การที่คนทำผิดแล้วก็ยังไม่ยอมรับผิด นี่ก็เพราะการยึดถือตัวตน เพราะเห็นว่ามันจะเสียหน้า มันจะอับอายขายหน้า แพ้แล้วมันก็ยังไม่ยอมแพ้ นี่ก็เพราะความยึดถือตัวตน

การที่ไม่มีใครยอมใครได้มีแต่จะตื้อตันทำลายล้างกันต่อไป นี่ก็เพราะความยึดถือตัวตน การที่มีทางจะปรองดองกันได้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ไม่ยอมปรองดองกันได้ นี่ก็เพราะ

ความยึดถือว่าตัวตน การที่โลกเราไม่ยินยอมกันและกัน แม้จะมองเห็นว่ามันจะฉิบหายวินาศกันทั้งสองฝ่าย ก็ไม่มีใครยอมใคร นี่ก็เป็นเพราะความยึดถือตัวตน สมมติว่าเขาจะรบกันในโลกนี้ด้วยอาวุธใหม่ๆ ที่ทำลายกันทีเดียวทั้งโลก พินาศกันไปหมดทั้งโลก แต่เขาก็ไม่ยอมหยุดรบกันเพราะความยึดถือตัวตน คือยึดถือตัวกูว่าเป็นผู้แพ้ไม่ได้ ตายเสียดีกว่า จึงได้ทำไปจนพินาศอวตวาย ไม่ยอมแพ้

นี่แหละคือพิษสง หรือโทษอันร้ายกาจของความยึดถือตัวตน ความยึดถือตัวตนนี้ติดมาแต่กำเนิด ติดมาในสันดานของสัตว์ทั้งหลายที่เรียกว่า เป็นความรู้สึกตามสัญชาตญาณที่เกิดอยู่เอง ไม่ต้องเสียม ไม่ต้องสอน แม้แต่สัตว์ตัวเล็กๆ เช่น ไก่ก็ตี มันตีกันชนกันจนตายไปกับที่ นั่นเพราะอะไร ถ้าทำนทั้งหลายไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่า อัสมิมานะ ก็จงดู ตรงที่ไก่มันชนกันจนตายก็แล้วกัน ด้วยอำนาจอัสมิมานะว่าตัวกูเป็นตัวกู นั่นเอง ไก่บางคู่จึงชนกันจนตาย สัตว์เล็กๆ เช่น จิ้งหรีดและปลากัดก็มีอัสมิมานะจัด กัดกันจนตาย ตัวๆ เป็นความรู้สึกประจำอยู่ในภายใน ไม่ยอมละแต่จะยอมตาย เพราะเช่นนั้น มันจึงกัดกันจนตาย

เมื่อสัตว์ทั้งหลายเป็นเช่นนี้เห็นชัดกันอยู่แล้ว เราก็พอที่จะเชื่อได้ว่า อัสมิมานะนั้นเป็นของดั้งเดิม ฝังรกรากอยู่ในจิตใจของคนทุกคน การที่คนผิดแล้วไม่ยอมผิด ผิดแล้วยังด่าเขาเรื่อย จะต้องแก้หน้ากู้หน้าของตัวเองเรื่อยทั้งที่ตัวเป็นฝ่ายผิด นั่นก็เป็นไปด้วยอำนาจของอัสมิมานะตามสัญชาต ข้อนี้อาจไม่ต้องเสียมต้องสอน มีมาเอง เพราะเป็นไปหนักเข้าก็โกรธแค้น แม้แต่สิ่งที่ไม่มีชีวิต สัตว์ลูกเต๋ๆ ร้องเพราะเอาหัวไปโดนเสา มันก็อยากให้แม่ตีเสา ถ้าแม่ช่วยตีเสาให้สักทีสองที มันก็หายร้องได้ นั่นด้วยอำนาจของอะไร นั่นก็คืออัสมิมานะนั้นเอง ความยึดถือถือว่าเป็นกู เสาก็เป็นมัน คือความยึดถือว่าเป็นตัวเป็นตนได้ แม้ในกระทั่งเสา เลยต้องช่วยตีเสาให้ ทีนี้คนโตะๆ เป็นพ่อเป็นแม่แล้ว อัสมิมานะก็ไม่ได้ลดไปเลย ทูบหม้อต่อยไห ขว้างถั่ว ขว้างขาม ก็มีอยู่บ่อยๆ เพราะอำนาจโกรธขึ้นมา คล้ายกับว่าถั่วขามหม้อไห เหล่านี้มีชีวิตชีวา เป็นตัวเป็นตน

นี่แหละความสำคัญยึดถือในตัวในตน ถ้ามันมากออกไปแล้วก็ยึดถือไปเสียทุกสิ่งว่าเป็นตัวเป็นตน จึงโกรธได้ แม้แต่ในสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ เอามาเป็นคู่ทะเลาะวิวาท เป็นคู่

อาฆาตด้วยตนก็ได้ดังนี้ ขอให้พิจารณาดูเถิดว่า อัสมิมานะนี้
ละเอียดประณีตอย่างไร มันทำลายเราเท่าไร มันแผดเผาเรา
เท่าไร มันผูกมัดเราเท่าไร มันทำให้เราประสบความยุ่งยาก
ลำบากเพียงไร

ในการที่เพียงแต่จะกู้หน้ากู้ตาของตัวเอง รักษาหน้า
รักษาตาของตัวเอง ก็ทนลำบากตรากตรำต่างๆ นานา คน
ที่รักสวยที่รักงามก็ทนยากลำบากหลายอย่างหลายประการ
ในการตกแต่งให้ตัวงาม เสียเวลาไปวันหนึ่งไปตั้งหลายชั่วโมง
เงินก็เสียมาก เนื้อหนังก็เจ็บปวดด้วยเหตุนั้น แต่ก็อยากให้
งาม มันก็ต้องทนทำไป และก็ทำกันทั่วทั้งโลกของบุคคล
ที่หลงใหลในความสวยในความงาม นี้ก็เพราะอำนาจของ
อัสมิมานะนั้นอีกเหมือนกัน

สิ่งที่เรียกว่าอัสมิมานะนั้น ไม่รู้จะแปลเป็นไทยว่า
อะไรดี แต่ก็พอจะแปลได้ง่ายๆ เสียทีก่อนว่า ความยึดถือ
ว่าตัวกู ความยึดถือว่ากูเป็นกูนี้ แจกลูกได้ ๓ ทาง คือแจก
ลูกเป็นทางที่แรกว่า กูเร็วกว่าคนอื่นหรือต่ำกว่าคนอื่น
อีกทางหนึ่งก็กูเสมอกับคนอื่น อีกทางหนึ่งกูดีกว่าคนอื่น
ทางที่ว่ากูเร็วกว่าคนอื่นนั้น ทำความให้เราน้อยอกน้อยใจ

ให้เราเพียงไร คนที่เคยจนกว่าคนอื่นย่อมรู้ดี คนที่หน้าตา
ไม่สะสวยเหมือนคนอื่นก็ย่อมรู้ดี คนที่อาภัพอัปโชคกว่า
คนอื่นก็ย่อมรู้ดี ว่าความรู้สึกที่ว่าถูกละกว่าคนอื่น ที่ต่ำกว่า
คนอื่นมันแผดเผาหัวใจสักเท่าไร

ที่นี้มาถึงข้อที่ว่า ทุสมอกันกับคนอื่นนั้น มันทำให้เกิด
ความรู้แข่งขัน ให้เกิดความรู้สึกอิจฉาริษยาในบางประการ
ไม่ต้องการให้มีผู้เสมอหรือผู้แข่งขัน นอนไม่ค่อยหลับ เพราะ
กลัวว่าเขาจะเกินหน้าไป ทำให้ฝันร้ายเพราะเหตุนี้อยู่เสมอ
เป็นการแผดเผาอยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกันอีก

ส่วนชั้นที่ว่าตัวดีกว่าคนอื่นนี้ ระวังให้ดี นี่ยังเป็นโทษ
เป็นภัยใหญ่หลวงยิ่งขึ้นไปอีก ในเมื่อรู้สึกว่าตัวดีเสียแล้วก็มัก
จะลืมหืมตา มึนหน้าซำมก็จะดูหมิ่นดูแคลนผู้อื่นโดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว จะ
เป็นผู้ไม่ยอมแพ้มันแต่ตนเป็นฝ่ายผิด มีตัวเองที่ดีกว่าสูงกว่า
ใหญ่กว่าเขา ทำผิดนั้นตัวไม่ถือว่าเป็นความผิด เมื่อคนดี ๆ
หรือผู้น้อยทำอย่างเดียวกัน ตนกลับถือว่าเป็นความผิด นี่เป็น
ความปิดบังของความรู้สึกยึดถือในตัวตนที่เข้าใจว่าตนดีกว่า
คนอื่น

ความยึดถือว่าตนดีกว่าคนอื่นเป็นเหตุให้ทะนง เป็น

เหตุให้จงหองเย่อหยิ่ง เป็นเหตุให้ประมาทมากขึ้นไปอีก
จึงเป็นเหตุทำให้บุคคลนั้นเร้าร้อนอย่างประณิตลึกลับขึ้น
ไปอีก แต่สรุปความในที่สุดแล้วก็จะเห็นได้ว่า การที่ยึดถือ
ตัวกู่นี้ใช้ไม่ได้ทั้งนั้น จะยึดถือตัวกู่เร็วกว่าเขาก็ตาม จะ
ยึดถือตัวกู่เสมอเขาก็ตาม จะยึดถือตัวกู่ดีกว่าเขาก็ตาม
เป็นความโง่ความหลงเท่ากันหมด เป็นสิ่งที่น่ามาซึ่งทุกข์
โทษอย่างเดียวกันหมด เป็นสิ่งที่จะแผดเผาบุคคลผู้นั้นให้
หมดความดีความงาม หมดความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง แล้ว
ทนทุกข์ทรมานอยู่ทั้งเป็นๆ ที่นี้และเดี๋ยวนี้ และร้ายยิ่งไปกว่า
ตกนรก ซึ่งร้อนแต่ภายนอกกาย

การที่บุคคลเราถูกเผาอยู่โดยไม่รู้สึกรเพราะอำนาจของ
ความโง่ ความหลงนี้ ขอให้พิจารณาดูให้ดีเถิดว่า มันร้ายกาจ
ยิ่งกว่าการเอาไฟเผาไฟธรรมดาเผาซึ่งเผาแต่ทางกาย และรู้สึก
ว่ามันดับง่าย แต่ไฟคือความโง่ ความหลง แผดเผาไม่รู้สึกละ
ไม่ต้องดับกัน อย่าว่าแต่ว่ามันจะดับยาก มันไม่รู้สึกลแล้วมันก็
ไม่เคยคิดที่จะดับ มันจึงถูกเผาอยู่นั่นเองตลอดเวลา หาโอกาส
ที่จะดับไม่ได้ จึงเป็นผู้ที่ลุ่มหลง เห็นกงจักรเป็นดอกบัว เห็น
ชั่วเป็นดี เห็นอะไรก็กลับกันเสียทุกอย่าง เช่น คนทรมานอยู่

ในโลกนี้ แล้วก็ไม่มีความรู้สึกในการทนทรมาน ต้องร้องไห้ น้ำตาไหลโดยไม่รู้ว่าเพราะเหตุใด แล้วก็ยิ่งจะร้องไห้กันไป เสียอีก กลับเห็นเป็นการสนุกดี

นี่คือความหลงผิด สำคัญผิดด้วยอำนาจความยึดถือ ว่าตน ทำให้เกิดการกระทบกระทั่งแตกดับตัวเองได้ เป็น โรคอีกชนิดหนึ่งซึ่งเป็นกันโดยมากและเป็นกันทั่วๆ ไป การ ประชดผู้อื่นนั้นยังน้อย ยิ่งเล็ก การประชดตัวเองนั้นแหละ เป็นโทษของอัสมิมานะที่ทำลายตัวเองอย่างร้ายกาจ คือ ทำลายความดีในตัวเองให้สูญสิ้นไปโดยสิ้นเชิง แต่ก็ถึงกับ เป็นโรคอีก คือเป็นการวิกลจริตเอาทีเดียว

ความสุขที่ถอนตัวถอนตน
ออกมาเสียได้ เป็นความสะอาด
สว่าง สงบใจถึงที่สุด

...

ทั้งหมดนี้เป็นการชี้ให้เห็นโทษของอัสมิมานะ ที่
พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ถ้าละเสียได้แล้วเป็นยอดของความ
สุขவே้ย เป็นความสุขที่ยิ่งไปกว่าความสุขคนอื่นๆ ความสุขที่
เกิดเพราะการละกามคุณเสียได้ก็ยังไม่เท่า ความสุขที่เกิดจาก
การไม่เบียดเบียนกันก็ยังไม่เท่า

ความสุขที่ถอนตัวถอนตนออกมาเสียได้นี้ เป็น
ความสุขสงบเย็น เป็นความสะอาดใจถึงที่สุด เป็นความ
สว่างใจถึงที่สุด เป็นความสงบใจถึงที่สุด จนกล่าวได้ว่า
เป็นความสะอาด สว่าง สงบใจถึงที่สุด คือการบรรลุถึง
ความดับทุกข์โดยประการทั้งปวง ซึ่งเรียกอีกชื่อหนึ่งก็คือ
พระนิพพาน คือผลเป็นความสงบสุข ไม่มีการแผดเผาที่ม
แทงพัวพัน ร้อยรัด หรือสิ่งใดๆ อีกต่อไป เป็นจิตใจที่เป็น

อิสระ ไม่มีอะไรมาปิดบังครอบงำอำยี้ เป็นจิตใจสะอาดที่สุด
สว่างสงบเป็นจิตใจที่สุด ดังกล่าวแล้ว

ความได้เช่นนี้เป็นความได้ที่ดี ยิ่งกว่าได้อะไรๆ หมด
ได้ทรัพย์สินเงินทองก็ยังไม่เท่า เพราะว่าทรัพย์สินเงินทอง
ก็ยังไม่ดับทุกข์ให้ได้เลย แม้จะได้ความสุขมาจากการไม่
เบียดเบียนหรือการละกาม เป็นต้นเสียได้ ก็ยังไม่เท่ากับความ
สุขที่การถอนตัวถอนตนเสียได้ พระพุทธเจ้าท่านจึงได้ตรัสว่า
เป็นยอดของความสุขเว้ย ดังนี้

ทั้งหมดนี้เป็นการแสดงให้เห็นทราบถึงความสุข ๓
สถานที่มียู่เป็นลำดับๆ กัน นับตั้งแต่ความสุขที่เกิด
จากความไม่เบียดเบียนกัน ความสุขที่เอาชนะกามคุณ
เสียได้ และความสุขที่สูงที่สุด คือการถอนตัวถอนตนเสีย
ได้ นี้เราจะได้มากับการประพฤติปฏิบัติตามทางแห่ง
พระพุทธศาสนา โดยนัยยะที่ได้วิสัยชชามาแล้วแต่วันก่อน
คือการไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม ใน
การชำระจิตให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง

เมื่อได้ทำดั่งนั้นแล้วย่อมได้รับผลเป็นความสุข ๓
สถานดังที่ได้กล่าวในวันนี้ จึงเป็นอันว่า เราได้พิจารณา

กันในคาบสมัย์อันสำคัญคือวันนี้ ถึงยอดของความสุข ซึ่งเป็น
จุดหมายปลายทางแห่งพระพุทธศาสนา สมกันที่เป็นวันเวลา
พิเศษเป็นวันเวลาที่เราก็คือโอกาสฉลองกันเป็นการใหญ่

เราพูดกันถึงเรื่องความประมาทและความไม่
ประมาท เราพูดกันถึงพิธีที่จะประพาศจะปฏิบัติของบุคคล
ผู้ไม่ประมาท เราพูดกันถึงความสุข ๓ ประการที่ประพาศ
ปฏิบัติด้วยความไม่ประมาทนั้น จะพึงได้รับสรุปใจความ
แล้วก็คือว่า เราจะต้องระลึกนึกถึงพระพุทธดำรัสที่ตรัสเป็น
คำสุดท้ายก่อนท่านจะปรินิพพานว่า ท่านทั้งหลาย จงเป็น
ผู้ไม่ประมาทให้เต็มที่ เราเป็นผู้ไม่ประมาทด้วยการประพาศ
ปฏิบัติตามหลักที่พระองค์ทรงสอนไว้ ๓ ประการนั้น แล้ว
ก็ได้รับความสุข ๓ ประการดังที่พรรณนามา การทำดังกล่าวนี
ชื่อว่าเป็นการบูชาสมเด็จพระบรมศาสดาอย่างยิ่งด้วยปฏิบัติ
บูชา ไม่มีการบูชาใดเสมอเหมือน

เพราะฉะนั้นขอให้เราทุกคน ผู้มีความเข้าใจใน
ใจความข้อนี้แล้ว จงตั้งจิตอธิษฐานในการที่จะประพาศ
ปฏิบัติบูชาโดยนัยยะดังที่วามา จงทุกคนเถิด การได้จะ
เป็นการได้ที่ดี ตนก็จะได้ประสบความสุขอันสถาพร พระ

ศาสนาก็จะยั่งยืนยาวเป็นที่พึ่งของสัตว์โลกทั้งหลาย ตนก็จะ
ได้ชื่อว่าบูชาสมเด็จพระบรมศาสดาด้วยความกตัญญูกตเวทิต
อย่างถึงจุด ประโยชน์ตนก็เป็นอันว่าทำแล้ว ประโยชน์ผู้อื่น
ก็เป็นอันว่าทำแล้ว ประโยชน์แก่พระศาสนาโลกส่วนร่วมก็
เป็นอันว่าทำแล้ว ด้วยการประพฤติปฏิบัติซึ่งเป็นปฏิบัติบูชา
อย่างเดี๋ยวนี้

ทั้งหมดนี้จะเป็นไปได้ถึงที่สุดก็ด้วยอำนาจความที่เรายัง
ยังมีความซื่อสัตย์ต่อตัวเอง ซื่อสัตย์ต่อความเป็นพุทธบริษัท
ของเรา รวมถึงซื่อสัตย์ต่อพระรัตนตรัย มอภกายถวายชีวิต
นี้แก่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์แล้ว จงพยายามปฏิบัติให้
ตรงตามทำนองของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เถิด สิ่ง
ที่พึงปรารถนาทั้งปวงก็จะพึงลุล่วงไปด้วยดี ด้วยอำนาจที่เร
ทั้งหลายมี เลื่อมใสในพระรัตนตรัยไม่คืนคลาย

ธรรมเทศนาก็สมควรแก่เวลา ด้วยประการฉะนี้.

การไม่เบียดเบียนกัน
สำหรับระวางในสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย
เป็นความสุสสถานหนึ่ง

ความคลายกำหนด...
ก้าวล่วงเสียซึ่งอำนาจแห่งกามทั้งปวง
เป็นความสุสสูงขึ้นมาอีกสถานหนึ่ง

ความถอนความยึดถือว่าตัวว่าตน...
เป็นยอดของความสุสทั้งหลาย

